

СЕКЦІЯ 1 ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

МОНІТОРИНГ КРИЗОВИХ СИТУАЦІЙ, ЗУМОВЛЕНИХ ВОЄННО-ПОЛІТИЧНИМИ ЧИННИКАМИ

MONITORING OF CRISIS SITUATIONS CAUSED BY MILITARY-POLITICAL FACTORS

УДК 351.865

Гута С.С.

аспірант кафедри глобалістики,
євроінтеграції
та управління національною безпекою
Національної академії державного
управління
при Президентіві України

У статті проведено теоретичний аналіз вирішення низки проблем, які виникли під час моніторингу кризових ситуацій на сучасному етапі розбудови держави, запропоновано авторське визначення поняття «моніторинг кризових ситуацій, зумовлених воєнно-політичними чинниками», визначено послідовність проведення моніторингу.

Ключові слова: моніторинг кризових ситуацій, зумовлених воєнно-політичними чинниками, національна безпека, оцінка воєнно-політичної обстановки.

В статье проведен теоретический анализ решения ряда проблем, возникших в ходе мониторинга кризисных ситуаций на современном этапе развития государства, предложено авторское определение понятия «мониторинг кризисных ситуаций, обусловленных воєнно-политическими фак-

торами», определена последовательность проведения мониторинга.

Ключевые слова: мониторинг кризисных ситуаций, обусловленных воєнно-политическими факторами, национальная безопасность, оценка воєнно-политической обстановки.

The article gives a theoretical analysis of the views of various scientists in solving a number of problems that arose during the monitoring of crisis situations at the present stage of state development, the author's definition of the concept of "monitoring of crisis situations caused by military-political factors" was proposed, the main functions, characteristics and improved sequence were determined. Stages of monitoring.

Key words: monitoring of crisis situations caused by military-political factors, national security, assessment of military-political situation.

Постановка проблеми у загальному вигляді. На сучасному етапі розбудови держави, в умовах загрози незалежності та територіальної цілісності України державне управління економічним, соціально-культурним, воєнно-політичним розвитком суспільства може бути ефективним лише в разі наявності достовірної та систематичної інформації щодо його поточного стану.

Слід констатувати, що в Україні не створено цілісну систему моніторингу ризиків, які становлять загрозу національній безпеці. Більше того, необхідність її формування до теперішнього часу далеко не всіма усвідомлюється не тільки на суспільному рівні, а й на рівні органів державної влади [6].

Таким чином, для вирішення практичних проблем державного управління в умовах кризових ситуацій, зумовлених воєнно-політичними чинниками, особливого значення набуває дослідження моніторингу, який є однією з технологій державного управління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій та виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Проблемам моніторингу кризових ситуацій присвячено значну кількість наукових праць. Проте, як правило, вони стосуються антикризового управління окремими підприємствами або ж соціально-економічними системами.

Науково-теоретичну базу дослідження становлять праці О. Власюка [3], Ю. Ковбасюка, К. Ващенка [5], Н. Новикова [9], Г. Ситника [15], А. Семенченка [16], О. Резнікова [14], М. Розумного [13], Б. Парахонського, Г. Яворської [10].

Науковий аналіз деяких проблем моніторингу, воєнно-політичного аналізу і особливості методики оцінки воєнно-політичної та інформаційно-психологічної обстановки для визначення заходів національної безпеки України в сучасних умовах висвітлені в статтях В. Баринькіна [1], В. Говорухи, Ю. Даника [4], В. Смолянюка [17], М. Требіна [18], В. Вітрова [2], Н. Маркова [7], О. Феденка [19]. Окремі аспекти моніторингу політичного антикризового управління досліджувались такими науковцями, як: Н. Мельтюхова [8], Б. Шелегеда, М. Шарнопольська, М. Румянцева [20] тощо.

Метою статті є оприлюднення результатів наукового пошуку шляхів підвищення ефективності проведення моніторингу кризових ситуацій, зумовлених воєнно-політичними чинниками.

Виклад основного матеріалу. У кризові періоди розвитку держави, коли протиріччя в різних сферах загострюються, а держава і суспільство мають здійснювати упереджувальні заходи, які мінімізували б негативні наслідки загроз, моніторинг ризиків, які ста-

новлять загрозу для національної безпеки, має функціонувати особливо злагоджено [13].

Для забезпечення національної безпеки України в умовах кризових ситуацій, зумовлених воєнно-політичними чинниками, перед органами державного управління постають завдання щодо ефективної організації збору інформації, яка характеризує воєнно-політичну обстановку, дозволяє об'єктивно оцінити воєнно-політичні відносини, а також адекватно прогнозувати розвиток кризової ситуації. Крім того, за таких умов виникає проблема достовірності та доступу до зазначеної інформації. Враховуючи цей факт, оцінка кризових ситуацій часто є необ'єктивною, що призводить до прийняття неадекватних управлінських рішень і, як наслідок, – до загального погіршення ситуації в країні.

Будь-яка серйозна аналітика починається з моніторингу – спеціально організованого, систематичного спостереження за станом об'єктів, явищ, процесів з метою їхньої оцінки, контролю, прогнозування. Адже без невпинного системного відстеження певного об'єкту, процесу, явища, ситуації тощо, годі говорити про аналіз та висновки, придатні для прийняття керівних й управлінських рішень [15, с. 9].

На сьогодні існує значна кількість загальноприйнятих визначень поняття «моніторинг», передусім як вид соціологічного дослідження. Моніторинг (англ. monitoring, нім. Monitoring) – комплекс наукових, технічних, технологічних, організаційних та інших засобів, які забезпечують систематичний контроль (стеження) за станом та тенденціями розвитку природних, техногенних та інших явищ чи процесів [20].

Моніторинг – це система регулярного відстеження змін, які відбуваються або в усьому суспільстві, або в його окремих групах за умови регулярного застосування одних і тих самих принципів вибірки та інструментарію для збирання даних. Під моніторингом соціально-економічних та політичних процесів слід розуміти постійне, систематичне збирання інформації з метою спостереження і контролю за розвитком певного соціально-політичного явища чи процесу, а також його прогнозування [5, с. 198].

Моніторинг – це певний механізм, який на основі жорстко визначених процедур надає суб'єкту прийняття рішень оперативно, повно і адекватно отримувати інформацію про стан певного об'єкту. В цьому визначенні важливими є всі складники, зокрема: моніторинг здійснюється на основі жорстких процедур і дає уявлення і заміри про стан об'єкту на певний момент часу; моніторинг здійснюється для прийняття рішень чи усвідомлення

суб'єктом прийняття рішень ситуацій. Власне моніторинг виступає певною системою фільтрів, на основі якого одержується інформація про події та процеси в певному об'єкті [15, с. 9].

Орієнтуючись на погляди науковців Ю. Ковбасюка, К. Ващенко [5, с. 198], Н. Мельтюхова [8, с. 5], Н. Новикова [9, с. 155], А. Семенченка [16, с. 131], Г. Ситника [15, с. 9] та інших щодо тлумачення поняття «моніторинг», вважаємо доцільним ввести наступні доповнення: «моніторинг – це одна з технологій державного управління в умовах кризових ситуацій», «добування інформації з метою спостереження», «адекватної оцінки і контролю за найважливішими поточними показниками кризової ситуації, з урахуванням аналізу воєнно-політичних подій і процесів».

Зважаючи на вищезазначене, на нашу думку, моніторинг кризових ситуацій, зумовлених воєнно-політичними чинниками, – це одна з технологій державного управління в умовах кризових ситуацій, завданням якої є систематичне, оперативне і повне збирання, добування інформації з метою спостереження, адекватної оцінки і контролю за найважливішими поточними показниками кризової ситуації, з урахуванням аналізу воєнно-політичних подій і процесів, пошуку залежностей, виявлення аномалій, а також її прогнозування за умови регулярного застосування одних і тих самих принципів вибірки та інструментарію під час аналізу даних.

Основними характеристиками моніторингу кризових ситуацій, зумовлених воєнно-політичними чинниками, є:

системність – постійне спостереження за об'єктом моніторингу;

оперативність – реагування на зміни, які відбуваються в воєнно-політичному просторі;

комплексність – використання інформації з різноманітних джерел (розвідувальні данні, соціологічні дослідження, статистичні матеріали, друковані та електронні засоби масової інформації, радіо, телебачення, внутрішня звітність);

методологічне забезпечення – єдина система показників та класифікацій;

спрямованість на прогноз розвитку ситуації, розробка альтернативних рішень.

Виходячи з основних характеристик моніторингу, слід наголосити на тому, що для його якісного проведення важливим є наявність висококваліфікованих фахівців, які здатні теоретично переосмислювати складні явища та процеси. Крім того, проведення моніторингу кризових ситуацій, зумовлених воєнно-політичними чинниками, вимагає використання новітніх інформаційних технологій,

а також урахування останніх воєнно-політичних, соціально-економічних та науково-технічних тенденцій.

Моніторинг виконує низку функцій, основними серед яких є:

- пізнавальна (передбачає передусім напрямки розвитку кризової ситуації);
- функція підтримки дій (збирання аргументів для того, щоб переконати владу, громадян, політичні партії та ін. у необхідності реформ, спрямованих на вихід із кризової ситуації);
- профілактична (спостереження, контроль за діяльністю органів державної влади та місцевого самоврядування, органів сектору безпеки і оборони, політичних партій, громадських організацій, фінансово-політичних груп тощо).

Основним об'єктом моніторингу кризової ситуації, зумовленої воєнно-політичними чинниками, є воєнно-політична обстановка і відносини. Проведення повної оцінки та опису воєнно-політичної обстановки в країні, регіоні є основою розробки комплексу заходів для запобігання кризової ситуації, зумовленої воєнно-політичними чинниками. Обов'язковими об'єктами моніторингу є політична, соціально-економічна система країни загалом, так і кожна з її окремих складових інституцій, зокрема органи державної влади та місцевого самоврядування, політичні партії, громадські організації, їх взаємозв'язки, політичні лідери та ін.

Деталізувати всі об'єкти моніторингу в межах одного дослідження дуже складно, та, враховуючи що вітчизняні інформаційно-аналітичні структури відпрацювали теоретичні та практичні моменти моніторингу діяльності політичних партій, громадських організацій тощо, зупинимось на системі поглядів, що формують підходи до проведення моніторингу параметрів воєнно-політичної обстановки і відносин.

Воєнно-політична обстановка (ВПО) – стан воєнно-політичних відносин на певний момент (у певний період) [11].

Воєнно-політичні відносини (ВПВ) – сукупність намірів і дій сторін (держав, коаліцій держав, міжнародних корпорацій, політичних партій, суспільних рухів), спрямованих на досягнення власних інтересів із застосуванням воєнних інструментів разом з усіма наявними іншими інструментами в політичній, воєнній, економічній та інших сферах життєдіяльності [11].

Аналізуючи різні точки зору відносно сутності й повної оцінки воєнно-політичної, інформаційно-психологічної обстановки, враховуючи напрацювання науковців В. Баринькіна [1], В. Вітрова [2], В. Говорухи, Ю. Даника [4],

Н. Маркова [7], В. Смолянюка [17], М. Требіна [18], О. Феденко [19], які займалися аналогічними дослідженнями, можна виділити основні фактори і найважливіші показники, які підлягають моніторингу.

Для проведення моніторингу кризових ситуацій, зумовлених воєнно-політичними чинниками, пропонуємо розглянути чотири етапи, які послідовно реалізуються.

Перший етап (організаційний) – пов'язаний з визначенням завдання (питань, що потребують особливої уваги) виконавців та організації їхньої роботи, часу на виконання поставлених завдань, формалізовані документи інформаційного аналізу кризової ситуації, зумовленої воєнно-політичними чинниками, в яких повинні бути представлені результати.

Другий етап – проводиться збір, добування та первинна обробка вихідних даних воєнно-політичної обстановки, інших допоміжних фактів, що стосуються кризової ситуації. Безумовною вимогою в процесі моніторингу є проведення безперервного збору та добування вихідних даних. Основними джерелами інформації можуть бути:

- матеріали особливо важливого, таємного чи цілком таємного характеру, які добуваються розвідувальними органами та спеціальними службами (воєнні доктрини держав, накази і директиви військового керівництва, документи щодо заходів підвищення мобілізаційної готовності країн і бойової готовності збройних сил, їх перегруповань, спеціальні інформаційні та довідкові матеріали, дані про конфіденційні статті міждержавних договорів і угод, дані про зміст переговорів, що ведуться між певними державами, бесіди політичних і воєнних керівників тощо);

- офіційні документи державних і військових органів, політичних партій, впливових громадських організацій (воєнні доктрини, директиви та накази воєнно-політичного керівництва, виступи керівних осіб, заяви, декларації, звернення, маніфести, офіційні ноти) тощо;

- інформаційні та довідкові матеріали відповідних відомств, спеціальних науково-дослідних закладів, інформаційних центрів у політичній і військовій сферах;

- матеріали, зібрані із засобів масової інформації (мережі Інтернет, телебачення, радіо, газет, журналів тощо), проте ця інформація потребує особливо критичного аналізу.

В процесі проведення первинної обробки інформації за допомогою класифікації та систематизації вихідних даних створюються формалізовані текстові документи, звіти про спостереження, які заносяться в спеціальну базу даних системи, що спрощує можли-

вість їх використання і майбутнього контролю. Систематизувати класифікацію матеріалів, що підлягають подальшій обробці та аналізу, пропонується за такими напрямками:

- за важливістю – основні та допоміжні;
- за якістю інформації – достовірні, сумнівні та хибні;
- за часом дії – довготермінові та тимчасові;
- за сферами діяльності – воєнно-політичні, економічні, ідеологічні, технологічні, інформаційні тощо.

Третій етап (основний) – виконується поглиблена аналітична обробка отриманої інформації, досліджуються причинні зв'язки та наслідки явищ, формуються висновки. Підсумком цього етапу є оцінка та опис воєнно-політичної обстановки в регіоні (країні).

1. Визначення та оцінка стану воєнно-політичних сторін і збройних сил (нації, держави і їх об'єднання - міждержавні організації, блоки і коаліції, військові союзи, провідні корпоративні структури, що мають національну або транснаціональну належність, політичні сили, організації, а також створені ними військові організації, кримінальні й екстремістські структури, інші військові формування, які мають у своєму розпорядженні військові засоби і здатні використовувати їх у політичних цілях). Виділимо основні показники проведення оцінки:

- нормативна база, керівні документи, сили та засоби інформаційно-психологічної боротьби (структура, форми та методи діяльності застосування новітніх інформаційних технологій, нетрадиційних видів зброї та способів впливу);
- стан бойової готовності, ідейна та морально-психологічна готовність (визначення найбільш підготовлених у бойовому та морально-психологічному плані з'єднань і частин);
- технічна оснащеність (кількість і якість озброєння);
- система комплектування збройних сил;
- соціальний та етнічний склад збройних сил;
- рівень укомплектованості збройних сил особовим складом;
- персоніфікована якісна характеристика, індивідуальні особливості (національні, вікові, освітні, релігійні аспекти, вразливі й слабкі сторони) військового керівництва збройних сил (до командира бригади включно);
- ступінь військово-професійної підготовки особового складу;
- ступінь оволодіння особовим складом сучасними видами зброї;
- наявність в особового складу бойового досвіду, віри в силу свого озброєння;
- ставлення різних категорій військовослужбовців до свого воєнно-політичного керів-

ництва та до політики, яку воно проводить, ставлення до війни;

- ставлення військовослужбовців країни, яка розглядається, до інших країн;
- поточний морально-психологічний стан особового складу, ставлення до командирів, служби, системи комплектування кадрів, наявність (рівень) антивоєнних (пацифістських) настроїв, виявлення класових, національних та релігійних протиріч серед населення та військ, стан військової дисципліни;
- взаємовідносини між різними категоріями військовослужбовців (генералітет, вище командування, молодші командири, рядовий склад, у чому це виявляється, символіка підрозділів, девізи, традиції підрозділів);
- ступінь довіри до союзників і ступінь демократизації збройних сил;
- ступінь матеріальної забезпеченості військ, рівень розвитку воєнної науки;
- матеріальне становище військовослужбовців;
- ступінь впливу політичних партій і громадських організацій у військах;
- сильні та слабкі сторони військ країн, сторін безпосереднього оточення (рівень особистої професійної підготовки особового складу, психологічна готовність до початку військових дій).

2. Аналіз зовнішньополітичного курсу сторін, що досліджуються:

- місце і роль сторін у міжнародному співтоваристві та співпраці;
- взаємовідносини сторін з іншими іноземними державами тощо;
- підготовка та укладання двосторонніх і багатосторонніх договорів та угод щодо мирного розв'язання міждержавних проблем;
- ступінь прагнення до інтеграції та участь сторін у політичних, військових та економічних союзах і блоках;
- наявність та глибина міждержавних суперечностей (протиріч).

3. Оцінка внутрішньополітичної обстановки сторін, що досліджуються:

- розподіл політичних сил, рівень стабільності політичної системи (в чому існують розбіжності, які фактори відіграють роль об'єднання, що роз'єднує);
- ступінь соціальної активності основних груп і окремих верств населення;
- ступінь впливу політичних партій, спілок, угруповань та громадських організацій на соціально-політичне життя суспільства;
- наявність відкритої або прихованої опозиції до існуючого ладу, її активності та рівень впливу на громадське життя (спрямованість, активність, лідери, кількість прибічників, у кого

користуються підтримкою, ступінь протисто-
яння з владою, в чому проявляється);

- формальні й неформальні лідери;
- роль засобів масової інформації в полі-
тичному житті країни;
- рівень міжнаціональних протиріч;
- розповсюдження мілітаристських і шові-
ністичних ідей;
- соціальна нерівність у розподілі прибутків;
- наявність та рівень конфронтаційності між
гілками державної влади;
- наявність і ступінь сепаратистських тен-
денцій;
- неузгодженість у підходах різних політич-
них сил до розв'язання політичних (економіч-
них, соціальних) проблем.

4. Оцінка воєнно-політичних інтересів,
цілей, та намірів воєнно-політичних сил, плани
та воєнні доктрини, концепції, тенденції змін їх
характеру.

5. Оцінка воєнно-політичних відносин сторін
(мирного співіснування, військової конфрон-
тації, збройної боротьби між конфліктуючими
сторонами, відносини співпраці, взаємодо-
помоги, єдності між союзними та дружніми
силами, відносини невтручання, нейтралі-
тету), їхній характер.

6. Оцінка воєнно-політичних дій, які
застосовують суб'єкти ВПО для досягнення
своїх політичних цілей (демонстрація сили,
застосування сили в різних формах і масшта-
бах, роз'єднання конфліктуючих сторін, виве-
дення військ із чужих територій і участь у пере-
говорах, встановлення перемир'я, скорочення
озброєнь).

7. Вивчення позиції та особистих якостей
політичних лідерів і військового керівництва,
його готовність до рішучих дій, схильність
до авантюризму, негайного застосування вій-
ськової сили чи очікування компромісів. Аналіз
особистих якостей політичних лідерів і вій-
ськового керівництва проводиться за наступ-
ними показниками: біографічні дані, рівень
освіти, інтелектуальний потенціал, особли-
вості характеру (енергійність, послідовність,
позитивні й негативні риси та нахили), вольові
якості, захоплення, мотиваційна спрямова-
ність на державні інтереси, зорієнтованість
на загальноновизнані моральні норми під час соці-
ально-політичної діяльності, дотримання чин-
ного законодавства, стиль керівництва, попу-
лярність, взаємостосунки в колективі, сім'ї.

8. Оцінка політичних норм, дієвість
Конституції, цивільного кодексу, кримінального
кодексу, господарського кодексу, законодав-
чих актів з воєнних питань.

9. Оцінка стану економіки сторін, що дослід-
жуються:

- рівень економічного розвитку, темпи
зростання (падіння) виробництва;
- стан науки і техніки, стан транспорту
та зв'язку;
- рівень розвитку фінансово-підприєм-
ницької системи;
- наявність кваліфікованих робітників
та керівного персоналу;
- наявність кризових і застійних явищ в еко-
номіці;
- частка державних витрат від валового
національного продукту;
- середній рівень життя населення, частка
відрахування коштів з Держбюджету на соці-
альний захист населення;
- співвідношення між вартістю праці та її
продуктивністю;
- перспективний стан економіки.

10. Аналіз політичної культури суспільства;
культура ставлення суб'єктів до здійснення
політичної влади, електорального процесу,
формування політичних і громадсько-політич-
них інститутів, політичної поведінки, політич-
ної свідомості й спілкування.

11. Оцінка соціально-психологічної атмос-
фери в суспільстві:

- морально-психологічна атмосфера
в суспільстві;
- соціальна активність населення, рівень
соціальної взаємодії в суспільстві;
- ступінь психологічного дискомфорту
в умовах економічної кризи;
- ступінь соціальної конфліктності між елі-
тою та більшістю населення;
- рівень занепокоєння громадськості нега-
тивними змінами в соціально-економічному
житті суспільства, готовність до акцій про-
тесту;
- зони можливих соціальних заворушень;
- підтримка державного будівництва;
- ставлення до реформування економіки;
- прагнення до духовного відродження;
- характер соціального контролю, соціаль-
ний настрій;
- ставлення населення до свого керівни-
цтва та зовнішньополітичного курсу, який
воно здійснює;
- ставлення населення до країн та її союз-
ників, до армії, рівень антивоєнних і пацифіст-
ських настроїв, зміст та динаміка розповсю-
дження чуток.

12. Оцінка етноконфесійної ситуації:

- духовні, моральні, історичні цінності й сту-
пінь їхньої єдності у різних верств населення,
спільнот та представників різних релігійних
конфесій, національні та релігійні свята, про-
фесійні дати, традиції, звичаї, обряди (їхня
популярність та масовість), що впливають

на формування особливостей та рис характеру, масову психологію (регіональні, релігійні, етнічні фактори);

- громадсько-політичні організації – загальна чисельність (перелік), соціально-політична спрямованість, масовість, впливовість, хто очолює, їхня популярність і підтримка в масах, негативні моменти, компрометуючі факти, які можливо використати у власних інтересах;

- стан патріотичного виховання та патріотизму громадян;

- роль та місце релігії серед різних верств населення, чи збігається вона з основною релігією країни, існування розбіжностей та суперечностей на релігійній основі, наявності опозиційних сил (фанатичних), угруповань, приклади проявів їхньої діяльності;

- роль церкви в житті суспільства, наявність різних релігійних конфесій;

- рівень міжрегіонального протиріччя.

13. Оцінка демографічної ситуації, національні меншини (чисельність, місця розташування, формальні та неформальні лідери, впливові особи, стосунки з владою, органи самоврядування, віковий склад населення тощо), відтворення та міграція населення, чисельний та якісний склад, національний склад, статевий склад, рівень освітнього потенціалу населення.

14. Оцінка геополітичного положення сторін, розміри та освоєність території, наявність корисних копалин, клімат, якість ґрунтів, наявність та якість флори та фауни, річні та морські комунікації, наявність або відсутність природних перешкод для розвитку шляхів сполучень із сусідами, розташування відносно держав-сусідів, протяжність та стан кордонів з кожною з них.

15. Оцінка екологічної обстановки в регіоні чи країні, що досліджується: зони можливих екологічних проблем, рівень забрудненості навколишнього середовища, тепловий режим, фон радіоактивності, наявність токсичних відходів.

16. Оцінка криміногенної ситуації: ступінь корумпованості вищого ешелону влади, злочинність у фінансово-економічній сфері, наявність організованої злочинності, розповсюдженість вживання наркотиків, середній рівень тяжких злочинів, ступінь вживання вогнепальної зброї під час скоєння злочинів.

Під час проведення аналізу та оцінки доцільно використовувати загальні та спеціальні прийоми пізнання: факторний аналіз, тематичний синтез, порівняння, узагальнення, аналогія, напівнатуральні експерименти, математичні методи тощо.

Головними тенденціями, що впливають на воєнно-політичну обстановку в регіоні довкола України, є:

- поширення практики проведення спеціальних операцій та дій провокаційного характеру для створення конфліктних ситуацій;

- посилення внутрішньої нестабільності в сусідніх державах, викликані втручанням з боку інших держав, зниженням життєвого рівня населення, неефективністю дій керівництва, намаганнями етнічних утворень сепаратно вирішувати нагальні проблеми;

- інтенсивна модернізація збройних сил сусідніми державами, активізація розробок озброєння та військової техніки нового покоління з принципово новими можливостями вогневого ураження й управління;

- посилення мілітаризації в регіоні довкола України, збільшення іноземної військової присутності на територіях сусідніх держав;

- відмова або ухилення сусідніми державами від виконання зобов'язань за міжнародними договорами у сфері контролю над озброєннями, зміцнення довіри і безпеки у військовій діяльності;

- модернізація та вдосконалення спеціальними службами іноземних держав систем і комплексів технічної розвідки, нарощування їх можливостей, спроби несанкціонованого доступу до об'єктів інформаційної інфраструктури України;

- гальмування процесу договірно-правового оформлення державних кордонів та розмежування виключних (морських) економічних зон і континентального шельфу між державами [11, с. 7].

По завершенню проведення оцінки воєнно-політичної обстановки визначаються головні об'єкти впливу для отримання оперативної та об'єктивної інформації про поточну ситуацію, можливі варіанти й наслідки розвитку кризової ситуації, оптимальні варіанти першочергових дій.

Четвертий етап (заключний) – передбачає оформлення інформаційно-аналітичних довідок, експертних оцінок, проектів практичних рекомендацій. Результати цієї роботи можуть бути використані як довідкові матеріали в процесі розроблення шляхів вирішення кризової ситуації, прийняття воєнно-політичних рішень.

Під час проведення моніторингу слід враховувати, що в ході розвитку кризової ситуації спостерігаються декілька фаз: приховане зародження кризи, загострення напруженості, початок силових дій, військові дії, гостра фаза кризи, розв'язання кризи. Перечислені стани не є обов'язковими стадіями розвитку кризової ситуації, тому що на воєнно-політичний

процес впливають різні фактори, в тому числі значну роль відіграє і фактор випадковості.

У наш час набуває актуальності питання ангажованості результатів моніторингу. Як зазначає Г. Ситник, аналітичні матеріали концептуального змісту з моніторингом включно, на відміну від дискурсів ідеологічного або публіцистичного ґатунку, мають бути витримані в дусі «політкоректності». Практично це означає, що аналітика не повинна бути ідеологічно чи персонально ангажованою, не повинна постачати аргументи «за» або «проти» на догоду різним протиборчим політичним силам. Цінність предметного багатоаспектного аналізу в аналітиці бере гору над конфронтаційним ідеологічним «рефлексом» [15, с. 13].

В умовах виникнення кризових ситуацій, що загрожують національній безпеці України, для якісного моніторингу та регулювання темпів і напрямів розвитку системи державного управління, на нашу думку, доцільно створити при Кабінеті Міністрів України відповідний науково-дослідний та методичний структурні підрозділи.

У Раді національної безпеки і оборони України, Об'єднаному оперативному штабі Збройних Сил України, який є органом управління міжвидовими та міжвідомчими угрупованнями військ (сил), пропонується створити спеціальні групи (відділи, управління), які, крім координування діяльності органів виконавчої влади, забезпечення управління військами (силами) в операціях, можуть виступати суб'єктами моніторингу кризової ситуації, зумовленої військово-політичними чинниками. Науково-методичне забезпечення проведення моніторингу кризової ситуації доцільно доручити здійснювати Національному інституту стратегічних досліджень і Національній академії державного управління при Президенті України.

Доцільно також враховувати досвід багатьох країн Європейського Союзу, де органи публічного управління не самостійно проводять моніторинг, а на основі механізму аутсорсингу визначають приватні інформаційно-аналітичні структури, які готують для них відповідні матеріали.

Висновки. Проведене дослідження свідчить про те, що подолання кризових ситуацій, зумовлених військово-політичними чинниками, – керований процес. Успіх державного управління багато в чому залежить від своєчасного та якісного проведення моніторингу кризових ситуацій як однієї з технологій державного управління. Основною метою моніторингу кризових ситуацій, зумовлених військово-по-

літичними чинниками, є повна оцінка військово-політичної обстановки і відносин.

Однак й досі поза увагою залишається розроблення програмної моделі механізму державного моніторингу загроз національній безпеці у військово-політичній сфері на базі геоінформаційних систем, вивчення такого виду моніторингу в державному управлінні, як стратегічний моніторинг кризових ситуацій. Принцип стратегічного моніторингу в державному управлінні, на нашу думку, має бути спрямований на постійне очікування сигналів щодо можливої кризи і вчасну реакцію на ці сигнали з метою раннього визначення загрози та її запобігання.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Барынькин В. Оценка военно-политической обстановки: методологический аспект. Военная мысль. 1999. № 5. С. 23–30.
2. Витров В. Изменения военно-политической обстановки в Европе. Зарубежное военное обозрение. 2008. № 7. С. 3–12.
3. Власюк О.С., Кононенко С.В. Кремлівська агресія проти України: роздуми в контексті війни: монографія. К.: НІСД, 2017. 304 с.
4. Говоруха В.В. Даник Ю.Г. Методика оцінки інформаційно – психологічної обстановки для визначення заходів національної безпеки України в інформаційній системі. Теорія та практика державного управління: наукова стаття. 2009. № 1. С. 1–12. URL: file:///C:/Users/KP/Desktop/Оцінка%20КС.pdf.
5. Державне управління: підручник: у 2 т. / нац. акад. держ. упр. при Президенті України; ред. кол.: Ю.В. Ковбасюк (голова), К.О. Ващенко (заст. голови), Ю.П. Сурмін (заст. голови) та ін. К.: Дніпропетровськ : НАДУ, 2013. Т. 2. 324 с.
6. Концептуальні засади розвитку системи забезпечення національної безпеки України: аналітична доповідь. К.: НІСД, 2016. 58 с.
7. Марков Н. Факторы формирования военно-политической обстановки в мире в первой половине XXI века. Зарубежное военное обозрение. 2005. № 1. С. 2–8.
8. Мельтюхова Н.М. Аналіз структури і функцій місцевих державних адміністрацій. Державне будівництво: Електронне наукове фахове видання Харківського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президенті України. 2007. № 2. С. 10.
9. Новикова Н.И. Технология стратегического управления. Вест. Челябин. гос. ун-та. 2008. № 29(130). С. 154–160.
10. Парахонський Б.О., Яворська Г.М. Актуальні виклики та загрози регіональній безпеці: висновки для України; за заг. ред. К.А. Кононенка: аналіт. доп. Б.О. Парахонський, Г.М. Яворська. К.: НІСД, 2014. 48 с.
11. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2 вересня 2015 року «Про нову редакцію Воєнної доктрини України»: Указ Президента України від 24 вересня 2015 р. № 555/2015. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/555/2015>.

12. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України від 26 травня 2015 р. № 287/2015. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua>.

13. Розумний М.М. Виклики національного самовизначення: монографія. К.: НІСД, 2016. 196 с.

14. Міжнародний досвід боротьби із сепаратизмом: висновки для України: аналіт. доп. / О.О. Резнікова, А.О. Місюра, С.В. Дрьомов, К.Є. Войтовський. К.: НІСД, 2016. 52 с.

15. Ситник Г.П. Технологія стратегічного планування у сфері національної безпеки: практичні рекомендації. К.: НАДУ, 2014. 52 с.

16. Семенченко А.І. Механізм антикризового стратегічного управління в сфері національної безпеки: наукова стаття. 2008. Т. 10. № 1. С. 125–136. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/>

[bitstream/handle/123456789/7535/12-Semenchenko.pdf?sequence=1](http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/7535/12-Semenchenko.pdf?sequence=1).

17. Смолянук В. Воєнно-політична обстановка як ключова категорія воєнно-політичного аналізу та тенденції її розвитку. Народна армія. 1999. 8 грудня. С. 31–43.

18. Требін М. Армія наступного сторіччя: можлива модель для України. Людина і політика. 2000. № 2. С. 39–44.

19. Феденко О.В. Особливості методики оцінки воєнно-політичної обстановки в сучасних умовах: наукова стаття. Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2011. Вип. 101 (Частина I). К., 2011. С. 54–62. URL: <http://journals.iir.kiev.ua/index.php/armv/article/viewFile/1697/1607>.

20. Шелегеда Б.Г., О.М. Шарнопольська, М.В. Румянцев. Антикризове управління: навчальний посібник. Донецьк: ТОВ «ВРА «Епіцентр», 2013. 252 с.